

Goran Potočnik Černe

Greh je stanje,
ko kolektiv uide
z vajeti in rine čez

7 grehov in vrlin, film Majde Širca.

Produkcija: RTV Slovenija.

Slovenija, 2017.

Majda Širca, po izobrazbi umetnostna zgodovinarica, v slovenskem kulturnem in politično-družbenem okolju pušča svojstveno in močno sled. Z RTV Slovenija se je spomnimo kot novinarka, avtorice in urednice kulturnih oddaj ter urednice kulturno-umetniških programov. Njena področja so umetnost, humanistika, zgodovina, družba, pravice žensk in enakopravnost nasploh. Verjetno ni naključje, da je stopila iz 'teorije' tudi v 'prakso' in naredila odvod in uradniške vode. V času kulturniškega ministrovanja Jožefa Školča (1997–2000) je bila državna sekretarka. Potem je dodobra zaznamovala poslanske klopi. Tudi tako, da je z intelektualno ostrino in nepopustljivostjo zarezala v marsikateri gnojni mehur slovenskega političnega (ne)bontona. V času stranke Zares (bila je med njenimi ustanovitelji) je bila ministrica za kulturo (2008–2011). Po tem se je leta 2012, kar ji je omogočil Zakon o poslancih, vrnila na RTV Slovenija, kjer do danes deluje kot avtorica in urednica v dokumentarnem programu. Že kar nekaj časa ji lahko sledimo (poleg drugih družbenih omrežij) tudi na blogu, kjer prepleta vsebinsko različne in bolj ali manj aktualne teme.

Film je zagotovo ena njenih ljubezni. Televizijska oddaja *Povečava* (*Blow up*), bila je njena avtorica in urednica (1989–1997), je bila eden pomembnejših “vzgojnih” vzvodov za razvoj filmske kulture pri nas. Ne samo zaradi rednih enournih mesečnih prispevkov o filmskih temah, nabralo se jih je skoraj sedemdeset, ampak tudi zaradi umeščanja filmske umetnosti in filmske produkcije v širši “sociološki, kulturološki, antropološki in zgodovinski družbeni kontekst”, kot stoji zapisano na njeni Wikipediji. Njen filmsko-publicističen rep je dolg. Med drugim je urejala filmsko rubriko v tedniku Telex, redno objavljala v Ekranu, na Radiu Slovenija, v Emzinu, Mladini, Naših razgledih, dnevnem časopisju, sodelovala v zbornikih in pripravila samostojne publikacije (recimo *Hommage Hongkongu*, Škuc, 1985). Poznavanje filma je posredovala tudi na predavanjih (Jesenski šoli filmske teorije), delavnicah in seminarjih.

Stopila pa je tudi na ono stran kamere – kot avtorica in režiserka. Leta 2013 sta z Jasno Hribernik (režiserka) pripravili dokumentarni film *Alfred & Sofie* o Alfredu Nobelu in njegovem družjenju s Celjanko Sofie Hess in mirovnico ter prvo žensko dobitnico Nobelove nagrade za mir Bertho von Suttner. In krajši filmsko-esejistični razmislek *Epilog: MIR*, ki problematizira razmerje vojne in miru ter ciklično prepletenost in spetost obeh. Lani je dokončala dvodelni dokumentarni film *Ženska*. Prvi del govori o zgodovini ženskega gibanja pri nas. Drugi osvetli podobe učiteljic, mater, podjetnic, žensk v vojnah in v socializmu ter njihov položaj v sodobnem času. *7 grehov in vrlin* nosi letnico 2017. Prikazan je bil na *Festivalu dokumentarnega filma*, na RTV Slovenija in na 20. *Festivalu slovenskega filma v Portorožu*.

Še dve, na prvi pogled za ‘resne’ esejistične zapise precej obskurni podrobnosti je treba dodati. Na Viktorjih 1993 je prejela nagrado za najbolj elegantno oblečeno medijsko osebnost. Mediji radi omenjajo njeno pričesko in vedno izstopajoče uhane. Kratko pristrižene rdeče lase nosi, kot nekje izjavi sama, zaradi praktičnosti, saj skorajda ne potrebuje glavnika. A ne glede na ta, občutek imamo, programsko brezbrizni odnos do las, se slednje opazi in so vtisnjeni v naš kolektivni vizualni spomin. Tako kot dizajnerski uhani, od katerih se redko loči in v zbirko katerih je v primerjavi z lasmi vložena bistveno več truda, kreativnosti in sredstev. Mogoče za samo razumevanje dela Majde Širce to ni bistveno. A če govorimo o grehu in vrlinah, in o tem bomo v nadaljevanju vendarle govorili, je na mestu vprašanje: Je zunanja podoba Majde Širca oziroma (ne)trud, ki ga vanjo vlaga, stvar ljubezni do lepega, torej krepost, ali stvar napuha, torej greh? Zdi se namreč, da je to, ali naše delovanje, želje in mišljenje usmerjajo grešni ali krepostni vzgibi, nosilna dilema njenega najnovejšega

dvodelnega dokumentarnega filma *7 grehov in vrlin*. Se grehe in vrline da preprosto razločiti z zlaganjem enih na to in drugih na drugo stran? Ali pa je binarna klasifikacija naših dejanj in naših porivov na dobre in slabe bistveno bolj kompleksno početje?

Narativni postopek *7 grehov in vrlin* ves čas sledi tej dilemi in tako tudi na povsem formalni ravni poskuša dodati svoje k podajanju odgovorov. Strukturno film sestoji iz dveh delov: uvoda in epiloga, ki sta nekakšna zaklepaja, ter vmesnega dela, štirinajstih krajših *case* epizod. V uvodu in epilogu Širca s pomočjo tez Mladena Dolarja iz knjige *O skoposti* postavi koordinate toka filmske pripovedi: Greh je želja, ki prestopi mejo. Vrlina, na drugi strani, pa je obvladana želja, srednja mera. Verjetno ni naključje, da v uvodu in epilogu iz ptičje perspektive gledamo na reko (Sočo?), ki teče med visokima, terasasto pozidanima bregovoma. Na eni od teras sedi Majda Širca. Njen glas pa kot da je nad nami in vse to zaobjema ter uvaja in v epilogu zaključuje.

Osrednji del *7 grehov in vrlin* 7 empirično udejanjenih grehov in 7 empirično udejanjenih vrlin iz zgodovine, filma, slikarstva, ekonomije, psihoanalize, literature, politike, urbanizma, marketinga ... ta teoretska zaklepaja, ta strmo pozidana bregova aplicira v življenje, ju preizkuša, tehta in poskuša na neki način na novo zapisati, preformulirati in se jima izmakniti. Kot se reka prilagodi bregovoma, a se jima hkrati s to prilagoditvijo tudi izmuzne. Tako tudi pripoved Majde Širca skozi teze Mladena Dolarja dobi potrebno formo. Omenjena zaklepaja ne zamejita filmskega toka, ampak ga le usmerita, mu data potreben padec, da odteče naprej.

A še pred vsem skupaj se Majda Širca najprej vpraša o smiselnosti svojega početja. (Ni edina. Nekako se celo zdi, da 'bonton' humanistike danes zahteva, da si, preden se spustimo v razglabljanja o grehu, pridemo na čisto, zakaj to počnemo. Tako zaradi bralcev kot, predvsem, zaradi samih sebe. Kot nekakšno vnaprejšnje opravičilo, kot nekakšen ritualni poseg, ki simbolno legitimira naše ukvarjanje z grehom.) Roko na srce, greh je res nekaj, o čemer se danes ne govori ravno pogosto, če pa že, je v ta govor takoj vpisan dvom o smiselnosti. Kaj nam greh, ta arhaični konstrukt predmoderne morale, sploh lahko pove o nas, ki smo (post)moderni, tukaj in zdaj. (Še v drugorazredni poeziji ga najdemo le s težavo.) Razprave o grehu in poskuse resnega klasificiranja in standardiziranja naglavnih, smrtnih grehov mečemo danes v isti koš kot razpravljanja tomistične filozofije o tem, koliko angelov lahko stoji na šivankini konici. Neskončno ali končno število (so angeli netelesna, nesnovna ali vendarle snovna bitja)? Naj bo odgovor tak ali drugačen, z njim si danes ne moremo ali kaj prida

pomagati, ali kaj bolje živeti, ali kaj več sproducirati, ali kaj več zaslužiti. Z grehom je podobno. V najboljšem primeru ga lahko jemljemo kot primer zanimivega miselnega igrčkanja. Kljub temu da je skoraj celo tisočletje zaposloval precejšnji delež filozofske krščanske miselne kapacitete. Od puščavnika Evgarija Pontskega v 4. stoletju, ki je sestavil prvo 8-letveno lestvico grehov, prek Janeza Kasijana in papeža Gregorja Velikega (6. stoletje) do Huga Svetoviktorskega, ki je v 12. stoletju postavil končno listo sedmih grehov: požrešnost, pohota, skopost, jeza, napuh, zavist, lenoba. In kljub temu da je ena zadnjih ontologij v sodobni filozofiji napisana prav o grehu oziroma skozi greh (Sören Kierkegaard). In kljub temu da so najbolj 'škandalozne' misli največjega teologa 20. stoletja, protestanta Karla Bartha, prav misli o grehu.

Kljub vsemu temu je greh danes dojet kot nekaj arhaično svetopisemskega (celo predsvetopisemskega), mitološkega, zaprašena, naivno romantičnega, ki se v moderni, vsega svetega izpraznjeni svet ne umešča najbolje. Na vseh koncih štrli ven. Kot na zaprašenem podstrešju najdeni kos stare otroške lesene sestavljanke, ki ga poskušamo na vso silo vstaviti v V-Wing Starfighter pravkar kupljeni set lego kock. A ko začnemo takole stvarjem gledati v drobovje, se izkaže, da vendarle niso tako enoznačne in enoplastne, kot je morda videti na prvi pogled. Greh oziroma govorjenje o grehu ni tu nikakršna izjema. Že res, da se zdi, da so se grehu in govoru (v mislih imamo seveda resne razprave in ne vsakodnevna moraliziranja) o njem najprej odpovedali tisti, ki se zdijo za to najbolj poklicani: teologi, a so na drugi strani pobudo prevzeli tisti (sicer nekoliko sramežljivo, pa vendar), ki so po vsakdanji logiki najmanj poklicani za to: levičarji (naj nam bo dovoljeno, da ob umanjkanju boljšega izraza uporabimo prav tega). Naj se spomnimo le dveh primerov v našem prostoru. Prvi je Delavsko-pankerska univerza, ki je 10. letnik svoje edicije v starinski maniri poimenovala *O grehu*. Letnik je ponudil dvajset s politično filozofijo nabrušenih prispevkov o grehu. Drugi je v javnosti zelo odmevna že omenjena knjiga Mladena Dolarja, tudi staromanirsko naslovljena, *O skoposti*. To, da o grehu govori levica, bi lahko pomenilo, da ji je zmanjkalo ali da se je celo odpovedala svojim klasičnim temam, delavskemu vprašanju, socialno-ekonomskim pravicam, razrednemu boju, enakopravnosti, pravični porazdelitvi bogastva ... (se jih je naveličala?). Lahko pa bi pomenilo prav nasprotno: če hočemo danes razumeti politično in predvsem ekonomsko stvarnost, moramo diskurz zakoreniniti prav v govoru o grehu. Ali ne živimo v času, ko so številni grehi s seznama smrtnih grehov postali forma bivanja: pohlep zagotovo (*greed is good*), pa tudi požrešnost, pohota, jeza, nečimrnost, celo

žalost (si predstavljate pop zvezdo, ki vsaj v delu svojega življenja ne bi bila malce žalostna, melanholična). Greh danes ni le dovoljen, je zapovedan. Le tako posamezniki in posameznice lahko dosežemo idealno podobo (ideal jaza): uspeh. Zanka oziroma ideološki manever je v tem, da se naštetih grehi ne dojemajo kot grehi, ampak kot (zapovedane) vrline. Čeprav vemo, da to ni v redu, pa vendar ... dobro je biti požrešen, jezen, pohlepen. S tem si je pač mogoče ali pomagati, ali bolje živeti, ali nekaj več sproducirati, ali nekaj več zaslužiti. Smrtni grehi tako več niso smrtni grehi (vsaj ne za nas, ki grešimo, kako je s tistimi, ki s svojim delom omogočajo, da grešimo, pa je drugo vprašanje). To je prvo protislovje v našem razmerju do greha: greh, ki ni greh, ampak vrlina. Drugo protislovje pa se neposredno navezuje na prvo, ga nadalje izpeljuje. Ti isti smrtni grehi, ki niso več grehi, so kot hrbtna stran moralnih diktatov zelo na gosto vtankani v teksturo sodobne skupnosti. Le da jih kot takih ne opazimo – naredi so si (post)moderna oblačila in manj arhaična imena (označevalce). Če Majda Širca svoj film odpre s (samo)spraševanjem o smiselnosti svojega početja, ga zaključi z enim od odvodov te nesmiselnosti: Smešno bi bilo, če bi nekomu razlagali, da bo umrl zaradi pohlepa. Smejal bi se nam. A najverjetneje bi ga smeh vsaj nekoliko minil, če bi diskurz pohlepa nadomestili z diskurzom stresa, diskurz požrešnosti z diskurzom kalorij, holesterola in nasičenih maščob, diskurz lenobe z diskurzom premalo telesne vadbe in tako naprej. Če grehu lenoba ne rečemo več lenoba, ampak premajhna skrb za psihofizično kondicijo, zaradi svojstvene logike delovanje še vedno ostane greh. Greh je moralni princip, je moralni delikt.

Kot že rečeno, se Majda Širca greha loti pri sami 'glavi' in se vpraša, kaj sploh je greh, kako deluje in zakaj deluje, kot deluje. Ponovimo še enkrat: Greh je želja. In kot v željo je tudi vanj vpisana pulzija prestopanja meja, vstopanja v območje ekscesa. "Greh je želja, ki gre predaleč, želja, ki podivja ..." Vrlina, na drugi strani, je, v skladu s tem in konsistentno z logiko želje, obvladana želja. Nekaj, kar ne prestopa meja in ostaja v območju varnega, v območju aristotelske srednje mere. Formula je na prvi pogled razumljiva: Greh prestopa mejo. A ko pod drobnogled postavimo konstanto meje, se hitro izkaže, da ni konstantna. Meja je nekaj zelo izmuzljivega, nestalnega – lahko je tu, lahko pa je tudi nekoliko bolj vstran. ("Greh je želja, ki je ušla z vajeti in stopila preko meje – meje česa?") Zato je treba ločiti dva nivoja. Mejo kot mejo (mejo *an sich*), kot črto se jo v formuli preprosto predpostavi in je neodvisna od empiričnih izvedb mej. Formula jo nujno potrebuje, drugače ne deluje. Nekonstantnost se na njeno črto vpiše tisti trenutek, ko začnemo greh misliti znotraj dejanskih, empiričnih

kontekstov. Mejo vedno določa družbeni kontekst (*für sich/uns*). In le znotraj točno določenega družbenega konteksta je greh lahko greh – pulzija, ki prestopa mejo. In le znotraj teh meja, ki so meje moralnega sistema tega družbenega konteksta, greh obvelja za moralni delikt (temno stran moralnega diktata). Tako kot je v času Gregorja Velikega, največjega standardizatorja grehov, napuh veljal za največjega od smrtnih grehov, za izvor, kjer so se napajali vsi drugi smrtni grehi. Tako danes moderni Gregorji Veliki delajo sezname vsega, kar škoduje našemu zdravju (preveč maščob, premalo telesne vadbe in podobno).

V razumevanje greha in vrline Majda Širca zareže dvakrat in tako odpre možnosti za nove interpretacije. Prva se tiče njunega (ne)razmerja. Druga njune politične podstati, statusa: premestitve iz intimnega okolja v okolje kolektiva, skupnosti. Pojdimo po vrsti. Različno razumevanje, tolmačenje in problematičnost umeščanja greha kot greha in vrline kot vrline ne izhaja le iz različnosti idejnih sistemov, ki v velikem planu urejajo družbene imaginarije v različnih časovnih obdobjih. Se pravi, to, da je v zgodnjem srednjem veku pohlep veljal za greh, pod obnebjem neoliberalno diktiranega kapitalizma pa za vrlino, je le ena izmed možnih premen greha (ali vrline). Drsenje po daljici, ki jo na skrajnih točkah določata točki G (absolutni greh) in V (absolutna vrlina), je lahko tudi veliko bolj municiozno in od časovne konstante neodvisno početje. Pohlep lahko znotraj istega družbenega okolja (velikega družbenega konteksta) enkrat nosi oblačila vrline (biznis), drugič greha (povzročitelj stresa). Takšne premene na istem kraju v istem času niso stvar velikega krovnega idejnega sistema, enega samega nenapisanega sklopa pravil, ampak so stvar podtekstov in minitekstov. Še posebej to velja za (post)moderno družbo. Ta ne pozna ene same velike zgodbe, ene same velike ideologije. Njena ideologija je ravno v tem, da ni (ene) ideologije. Idejna podstat (post)moderne družbe je napaberkovalnica različnih, pogosto nasprotujočih si in izključujočih se zgodb, nekončanih in nekje na sredi začetih zgodb, zgodb različnih žanrov in slogov. To, da pohlep vidimo enkrat kot vrlino, drugič kot greh, je posledica tega, kje v družbeni mreži teh polzgodb se nahajamo tisti trenutek.

Kako pomembno je, kje se v določenem trenutku (družbenega konteksta) nahajamo, Širca pokaže s prvo epizodo 7 *grehov in vrlin: Napuh*. (Verjetno ni naključje, da se filmska naracija začne prav z napuhom, tem naglavnim grehom vseh naglavnih grehov.) V napuh nas med drugim uvedeta slika Hansa Holbeina *Ambasadorja* in citat iz *Beneškega trgovca*: “Kako je videz lahko bitnosti tuj.” S slike v nas zreta moška, prijatelja (eden je na obisku pri drugem – gre za portret realnih zgodovinskih oseb). Obdana sta

z emblemi uspeha, dobre situiranosti in blagostanja. A vse v mejah srednje mere. Prijateljja sta karseda najlepši prikaz zmernosti družbene vrline. Toda kot nas opozori Shakespeare, je videz lahko daleč od resnice. Kaj je torej resnica (bit) ambasadorjev, če ne to, kar vidimo in lahko opišemo z abecedo vrline? In tu smo pri mestu pogleda na sliko. Če se postavimo pred sliko in vanjo zremo 'iz oči v oči', vidimo upodobitev vrline, srednje mere. Če pa stopimo čisto blizu k sliki in jo pogledamo pod ostrim kotom z desne navzdol, pod ambasadorjevimi nogami na lepem zagledamo lobanjo, mrtvaško glavo. Ta pa simbolizira smrt, ničevost in končnost vseh emblemov uspešnega posvetnega življenja. Lobanja še ravnokar videno zmernost družbene vrline obrne na glavo in nam jo prikaže kot goli napuh, greh. Boljše interpretacije, ponazoritve avtoričinega razumevanja greha in vrline ne moremo najti. Film sam najbolje razloži samega sebe. Širca z enim zamahom izriše nosilno tezo filma: greh in vrlina nista nasprotujoča si moralna elementa, ampak en element, ki prehaja od prvega k drugi in od druge k prvemu. Ali je prvi ali druga, ali je greh ali vrlina, je odvisno od mesta, s katerega zremo, in zornega kota, iz katerega usmerimo pogled na element. Shakespearov citat je torej treba nekoliko parafrazirati. Ne gre za to, da bi bila vrlina videz, greh pa resnica ali obratno. Gre za to, da ko vidimo vrlino, vidimo vrlino in je vrlina resnica. A hkrati lahko isto stvar, pogledano s strani, z drugega mesta, vidimo kot greh. In je greh resnica. To, kar dela greh greh in vrlino vrlino, je mesto v družbenem kontekstu z vsemi miniteksti, polteksti, diskurzi, dispozivi in drugimi družbenimi 'kapricami'. Greh je preprosto ves čas vpisan v vrlino in vrlina je že ves čas vpisana v greh. Zato ne govorimo dvojine, greh in vrlina, temveč ednino, greh-vrlina.

Z opisanim postopkom nas Širca popelje skozi družbene konstelacije grehov-vrlin. Primer, epizoda *Jeze*: Čeprav je za po predmoderni logiki v vseh pogledih velja za greh, je lahko tudi vrlina. Še več, v določeni družbeni situaciji je za mora biti vrlina. V koncentracijskem taborišču Jasenovac so med drugo svetovno vojno predstavniki marionetne države NDH zagrešili grozljive, tudi za tiste čase, nepojmljive zločine nad človeštvom. Eden od redkih preživelih taboriščnikov, Slovenec Jernej Borovnik, vidi jezo kot nujni vzvod ne le lastnega preživetja, temveč tudi kot temelj pietete do mrtvih. Dušiti jezo pomeni utajiti resnico. Zamolčanje umora je greh. Politična in zgodovinska manipulacija z dejstvi umora je greh. "Ne jeza, brisanje jeze je greh." Kaj je meja iz zgoraj omenjene formule, meja, ki jo greh po definiciji prestopa, da postane greh, je stvar zelo specifične družbene situacije in intimne vpetosti v to situacijo.

Primer Litostroj. Nekoč diamantni konj jugoslovanskega (slovenskega) gospodarstva, ki je gradil turbine za elektrarne vsega tretjega sveta, v času bipolarne hladne vojne imenovanega neuvrščeni. Litostroja danes ni več. Z njim pa tudi drugih slovenskih 'multinacionalk'. Izginile so celotne industrijske panoge (tekstil, les ...). Če na zgodbo Litostroja pogledamo z današnjega zornega kota, je stvar dokaj jasna ali se nam taka vsaj zdi. Litostroj so uničili nezmernost, neekonomičnost in grandomanstvo jugoslovanskega gospodarstva. Če pa na zadevo pogledamo nekoliko od strani, lahko ugotovimo ravno nasprotno: "Neizmerni elan ljudstva je odpihnila zmernost (meja in strah pred velikimi potezami)." Litostroj je tudi angažiranost posameznikov in posameznic. Litostroj je produkt domačega znanja in je bil produkcija znanja. Litostroj je bil mesto v mestu, je bil eksperiment. Litostroj je živel od energije in vložka ljudi, a je tudi preživeljal ogromno družin. Litostroj je ... Čeprav je zmernost po 'klasični' klasifikaciji vrlina (že njeno ime pove, da je v skladu s srednjo mero), v luči zornega kota, ki jo na zmernost meče v spominu mnogih še vedno živa zapuščina Litostroja, greh: pregovorna slovenska vpotegnjenost, vsesanost vase. In tako bi lahko z istim ključem (z nekaj modifikacijami, seveda) gledali vseh preostalih dvanajst *case* epizod.

Za zaključek pa še krajši ekskurz v Hollywood in k drugi zarezi, ki jo Širca naredi v razumevanje greha-vrline. Leta 1995 je David Fincher tako rekoč iz filmske anonimnosti posnel *Seven* in se izstrelil med prvokategornike. Film je popolnoma nov karakterni obraz nadel Bradu Pittu in Kevinu Spaceju. *Seven* je bil, predvsem zaradi šokantnega konca (vsaj za tiste čase) prava bomba. Po sami vsebini pa je pravzaprav precej konservativen. In to v dveh pogledih. Grehe (sedmica iz naslova je sedem smrtnih grehov) razume popolnoma in dobesedno svetopisemsko. Jeza je jeza, požrešnost požrešnost, zavist zavist – kot bi gledali Boscha v gibljivih slikah. Nobe-nih skritih kotov zrenja, nobenih minitekstov in poltekstov. Kontekst je en sam: *Sveto pismo*. Nadalje grehe razume kot moralno potezo izključno posameznikov in posameznic. Greh je stvar notranjega konflikta intimnega sveta posameznika in posameznice.

Širca s svojo *Se7mico* naredi velik korak naprej. Greha in vrline ne razume v svetopisemskem smislu, ampak ju misli skozi sodobne forme pojavljanja. Poleg tega pa greha in vrline ne vidi kot predikata izključno individualne forme bivanja. Greh-vrlina ni teološki, temveč politični koncept. Zaradi greha-vrline so nastale in padale države (Mussolinijeva Sole). Zaradi greha-vrline je sodišče po osmih letih biološki materi vrnilo sina, čeprav sin matere sploh ni poznal (med drugo svetovno vojno so ga

ji odvzeli nacisti in ga dali nemškemu paru, ki ni imel otrok). Zaradi greha-vrline je propadel poskus atentata na Mussolinija leta 1938 v Kobaridu. Zaradi greha-vrline je bilo posnetih nekaj najboljših jugoslovanskih filmov. Zaradi greha-vrline so bile posnete najboljše jugoslovanske reklame. Zaradi greha-vrline je slovenska država v T6 zmetala ogromno denarja. Zaradi greha-vrline so med drugo vojno partizani pobili zakonca Hribar, čeprav sta bila njihova privrženca. Zaradi greha-vrline se je konec koncev iz nič zgradilo Novo Gorico. Širca greh-vrlino podružbi. Greh je kolektivna želja, je želja kolektiva, ki prestopa mejo. Greh je stanje, ko kolektiv uide z vajeti in rine čez.